

А. П. ПОПЛАВСЬКА, старш. викл.
(Запорізький державний університет)

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ НА ПРОЦЕС ПОБУДОВИ КАР'ЄРИ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 11, с. 201–203

Розглядається вплив соціальних чинників на формування гендерних особистісних відмінностей. Виявляються гендерні відмінності в побудові кар'єри.

Слово “кар'єра” у перекладі з французької означає успіх у професійній та особистій сферах, який допомагає досягти стабільного положення в житті, забезпечивши задоволеність власними вчинками, місцем і роллю в соціумі.

На жаль, дослідженню кар'єри, її критеріїв і структури у вітчизняній психології приділялось недостатньо уваги. У багатьох розробках (В. І. Ковальов, В. Н. Дружинін, Т. В. Кудрявцев, В. Ю. Шегурова) приділялась увага проблемам професійного самовизначення, професійної орієнтації і професійного зростання, тобто виробничому аспекту. Тільки В. О. Ядов здійснив спробу за допомогою диспозиційної теорії розглянути особистісний аспект професійної діяльності. Дослідження впливу побудови кар'єри на всі сфери життя людини взагалі не здійснювалися.

Серед зарубіжних авторів проблемам побудови кар'єри, її структури, чинникам, які впливають на цей процес, приділяли увагу D. T. Hall, D. E. Super, E. H. Schein та ін.

Оскільки у вітчизняній психології основна увага приділялась виробничому аспекту становлення кар'єри, і вона не розглядалась у контексті всього життя людини, то в центрі таких досліджень перебував чоловік як індивід, здатний забезпечити безперервний виробничий процес. Жінка ж з її проблемами пошуку супутника життя, виконання репродуктивної функції фактично випала на деякий час зі сфери уваги науковців.

Нещодавно почали з'являтися праці, пов'язані з дослідженням впливу гендерних аспектів на жіночу поведінку (Л. В. Попова, О. В. Мітіна). Що ж до зарубіжних досліджень, то проблемам побудови жіночою кар'єри приділяється багато

уваги, тому що демократичний розвиток культури, поява феміністичного руху визначили поворот до цих проблем набагато раніше. Створення робочих місць для матерів з дітьми коштує дорого, але кілька відомих американських корпорацій зробили такий крок і тим самим підвищили свій соціальний статус і внутрішньогалузевий рейтинг.

Зокрема, V. G. Zunker [3] з колегами виявив, що батьки, школа і засоби масової інформації істотно впливають на формування гендерної ролі, а разом з тим і на позитивні та негативні чинники, які супроводжують процес побудови кар'єри.

Розглянемо насамперед вплив батьків на цю проблему. K. R. Schaffer [3] проаналізував дослідження, які здійснювались серед вагітних жінок, і виявив, що вони частіше бажають народження хлопчиків, ніж дівчаток. S. E. Rubin, F. J. Provenzano [3] стверджують, що установки батьків щодо новонароджених можуть змінюватись з моменту народження: дівчатка сприймаються як тендітніші, порівняно з хлопчиками.

У проведеному загальнонаціональному дослідженні батьків щодо того, якими б вони хотіли бачити своїх дорослих дітей, американський психолог L. W. Hoffman [3] виявив такі помітні тенденції. Хлопцям батьки приписували здебільшого такі характеристики, як працелюбний, розумний, чесний, цілеспрямований, агресивний, незалежний та успішний. Водночас батьки дівчаток виявили бажання, щоб їхні доньки вдало вийшли заміж, стали добрими дружинами й матерями, були чуйними, лагідними, привабливими.

Різні очікування батьків щодо хлопців і дівчат деякою мірою впливають на вибір професії та інших соціальних ролей, що визначатимуть їх діти в подальшому житті.

Що ж до школи, то вона слідом за батьками продовжує формувати у дитини стереотипні гендерні очікування. Початкова школа дуже фемінізована, оскільки більшість викладачів — жінки, і саме вони передають дітям фемінінні моделі. Деякі вчені вважають, що викладачі в початковій школі по-різному сприймають хлопчиків і дівчаток. Американський дослідник R. E. Doyle [3] виявив, що викладачі ставляться до хлопців як до агресивніших порівняно з дівчатами, у той час як дівчаток вважають більш залежними. Хлопців наділяють такими якостями, як винахідливість, сміливість та креативність, а дівчатам приписують пасивність, безпорадність, пересічність. Система освіти загалом справляє значний вплив на формування гендерних стереотипів щодо вибору професійної ролі. Наприклад, жіночими курсами вважають мови, а хлопці віддають перевагу математиці та природничим наукам.

Викладачі заохочують дітей до поведінки, яка відповідає традиційній гендерній ролі, і завдяки цьому безпосередньо впливають на вибір молодими людьми кар'єри. Хлопці доволі чітко відчують, що від них очікують більшого у плані професійних досягнень, ніж від дівчат.

Охарактеризуємо вплив на формування гендерних цінностей ще одного чинника, а саме засобів масової інформації. Американський психолог S. M. Rosenwasser [3] дослідив, що маскулінні та фемінінні ролі, які діти можуть спостерігати у телевізійних програмах, можуть впливати на сприймання ними реальності та на ставлення до того, що вважається справді правильним у дорослому світі.

Телереклама також впливає на формування дитячого сприйняття відповідних гендерних стереотипів. Наприклад, продукція, яку рекламують чоловіки, має ширший асортимент товарів, а жінки найчастіше рекламують товари для дому.

Група американських психологів висунула припущення, що соціалізація гендерної ролі створює у сприйнятті людини полярність чоловічого — жіночого. J. M. O'Neil [3] виокремив основні ролі, які асоціюються з полярністю чоловічого — жіночого.

Чоловіче асоціюється:

- із силою, контролем за діями інших, сильною волею;
- зі здоров'ям, твердістю, витривалістю у виконанні великого обсягу роботи, здатністю стійко переносити фізичний біль;

- з логічним і аналітичним мисленням, інтелектуальною компетентністю, розумінням того, як функціонує та чи інша річ;
- з прагненням до досягнення, честолюбством, успішністю в роботі, наполегливістю.

Жіноче асоціюється:

- зі слабкістю, тендітністю, м'якістю у поведінці, обмеженими фізичними можливостями для того, щоб досягти поставленої мети;
- з емоційністю, інтуїтивністю, прийняттям рішень, які базуються на почуттях, а не на логічному аналізі;
- з прагненням створити родинне гніздо, турботою про чоловіка і дітей.

Таким чином, з огляду на наведене ми виявили певні відмінності у переконаннях щодо побудови кар'єри між чоловіками та жінками.

1. Жінки дуже пізно наважуються робити кар'єру, часто вони приймають таке рішення через багато років роботи на підприємстві. Що ж до чоловіків, то вони починають робити кар'єру одразу, оскільки у них є свій життєвий план, і цей план на певному етапі автономний від проблем створення родини та народження дітей.
2. Більшість жінок дуже пасивна, дозволяє життєвим подіям відбуватись повільно; чоловіки ж з дитинства націлені бути активними.
3. Жінки сприймають кар'єру як особистісне зростання, самореалізацію, у той час як чоловіки розуміють під кар'єрою престижні та перспективні посади.
4. Жінки розмежовують два поняття: добре виконану роботу і кар'єру, а чоловіки співвідносять добре виконану роботу і наступне кар'єрне зростання.
5. У дитинстві лише незначна частина жінок замислюється над питаннями кар'єри, переважає більш близька мета — вийти заміж, знайти чоловіка, який міг би її утримувати; чоловіки з дитинства націлені працювати для того, щоб прогодувати спочатку себе, а потім майбутню родину.
6. Жінки оцінюють ризик як принципово негативний життєвий момент, а чоловіки вважають ризик складовою кар'єрного зростання.
7. Жінки частіше побоюються діяти в команді, а чоловіки, навпаки, віддають перевагу діям у команді.
8. У міркуваннях жінок часто відсутній елемент часу, а для чоловіків втрата часу рівнозначна поразці в побудові кар'єри.

Виявлені відмінності, що зумовлюються попереднім формуванням гендерних цінностей, дають відповідь на те, чому кар'єру частіше будують чоловіки, ніж жінки. Жінки ще не можуть певною мірою відмовитись від цінностей, які поступово прищеплюються їм з дитинства. Але сьогодні простежуються дві тенденції: жінки одночасно будують кар'єру і реалізують потребу в сімейному житті та народженні дітей, або спочатку намагаються побудувати кар'єру, а потім реалізують жіночі потреби.

Література

1. Митина О. В., Петренко В. Ф. Кросс-культурное исследование стереотипов женского поведения // *Вопр. психологии*. — 2000. — № 1.
2. Релина Г. А. Анализ теории поло-ролевой социализации в современной западной психологии // *Вопр. психологии*. — 1987. — № 2.
3. Zunker V. G. *Career Counseling. Applied Concepts of Life Planning*. Brooks. — Calif.: Cole Publ. Co., 1994.